

De belofte van Michelangelo

Matteo Strukul bij Boekerij:

De Medici

Het huis De Medici

Dochter van De Medici

De val van De Medici

De liefdes van Casanova

De zeven dynastieën

De belofte van Michelangelo

Matteo Strukul

De belofte van Michelangelo

Rome, 1542. Opgejaagd door de Inquisitie en achtervolgd door zijn opdrachtgevers, moet Michelangelo vechten voor zijn leven.

ISBN 978-90-225-8835-2
ISBN 978-94-023-1622-3 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Inquisizione Michelangelo*
Vertaling: Hans E. van Riemsdijk
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: iStock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2018 Newton Compton Editori s.r.l., Rome
© 2021 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Published by special arrangement with Matteo Strukul and
his duly appointed agent MalaTesta Literary Agency, Milan,
and the co-agent 2 Seas Literary Agency.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor Silvia, die ik sinds jaar en dag liefheb en voor eeuwig zál liefhebben,
en voor Rome, omdat de schoonheid van die stad mij steeds weer ontroert.
En ook voor Antonio Forcellino, mijn geachte leermeester.*

HERFST 1542

Macel de' Corvi

Moe en zwak voelde hij zich. Zijn handen waren wit van het marmerstof. Hij keek naar zijn gespierde vingers die al die tijd de scheppingsdrift van zijn ziel hadden gevolgd, die in de steen figuren hadden gezocht, die de ruwe grondstof hadden verkend en puttend uit een grondige anatomische kennis spierpartijen en gelaatsuitdrukkingen hadden geschapen.

Hij zuchtte. Zijn huis was eenvoudig en leeg. Zoals altijd. Het was zijn toevluchtsoord, de veilige haven waar hij rust en troost vond. In de hard lichtten gloeiende houtskooltjes bloedrood op onder de as. Op een werktafel lagen lukraak door elkaar gesmeten gereedschappen.

Hij stond op, trok de deur open en ging in de deuropening staan. Voor hem strekte zich Macel de' Corvi uit, de groezelige volksbuurt waar de huizen op en over elkaar waren gegroeid als puisten op het grijsgrauwe vel van een lijk.

Rome verkeerde in doodstrijd en de stad leed voor zijn ogen. Maar wat hij zag was slechts de weerspiegeling van een groter kwaad, van een diep zielenleed dat de stad verteerde. Dag in, dag uit en met kleine stukjes tegelijk. De stad was een speelbal geworden van de ambities en willekeur van de pausen, seculiere heersers over een wereld die alle voeling met het spirituele leven had verloren.

Sneeuwvlokken vlijden zich neer op de stenen geraamten van de fora en op de bogen van het Colosseum die oprezen uit de aarde als onregelmatig gewelfde ingangen van grotten en kelders. De dode bomen, vermoord door die ijzige en meedogenloze herfst, waren met wit stof bestrooid. De stilte hulde het tafereel in een onwerkelijk aura.

Toch herkende Michelangelo in de armzalige en versleten aanblik van Rome de zin van het bestaan, het wezen van een stad die door haar eigen demonen was verslagen maar hardnekkig overeind probeerde te blijven.

In de wervelingen van fluitende sneeuwvlagen toonde ze de schatten van haar verleden als magnifieke littekens, als vergeten maar fonkelende overblijfselen. De zuilen van de Tempel van Saturnus verhieven zich hemelwaarts als de vingers van een gewonde maar nog niet gedode reus.

Terwijl de sneeuw bleef vallen voelde hij de weemoed in zijn borst groeien; het was alsof zijn binnenste zich vulde met vloeibaar en onblusbaar vuur. Hij wist heel goed dat hij deel uitmaakte van die vloedgolf die aan kracht won, die in staat bleek alles en iedereen in de stad te bederven: de Kerk van Rome.

Sterker nog, hij was het meest verfijnde en doeltreffende wapen van die Kerk, het wapen dat armen en verstotenen zo verblindde dat ze hun blik moesten afwenden; het wapen dat hun blik vertroebelde met de luister van zijn alom bejubelde werken. Het gewelf van de Sixtijnse Kapel, *Het laatste oordeel*, zijn *Pietà* betoverden en verleidden iedereen. Zozeer, dat de grootsheid van zijn kunst de ware aard van de kerkelijke macht en heerschappij verhulde.

Hij was een illusionist. Verder niets. In ruil voor geld stelde hij zijn kunst ten dienste van de pausen. Zo brachten zijn werken hulde aan hun macht en versterkten ze die alleen maar. Terwijl de sneeuw neerdwarrelde op de beroete daken besepte hij eens te meer dat het succes van zijn beelden, van zijn fresco's, van zijn hele leven niet meer of minder was dan een misdaad, de zwarte schaduw van een kwaad dat zichzelf voedde.

Daarvoor schaamde hij zich en hij huilde omdat hij begreep hoe verkeerd het was wat hij deed.

Hij had gemeend nader tot God te kunnen komen door marmer gedaante te geven, de mooiste vormen te beeldhouwen, door penselen en kleuren te gebruiken alsof de natuur zelf een loflied zong. Maar die hoop was aan diggelen gevallen. Hij was gezwicht voor de verleiding van het geld en, erger nog, voor die van de roem. Wat een voldoening had het hem bezorgd toen men hem de ster, het boegbeeld van de schone kunsten was gaan noemen. Hij had zijn ziel verkocht. Dat wist hij best. En hoewel hij probeerde zichzelf van het tegendeel te overtuigen, besepte hij maar al te goed dat hij zijn buitensporige eerzucht zélf had gevoed.

En dat had hij gedaan totdat hij zichzelf dreigde te verliezen.

Met gebalde vuisten beloofde hij zichzelf afstand te nemen van dit alles. Hoe hoog de prijs ook zou zijn. Die bevrijding had hij nodig, meer nog dan de schone en koude lucht die nu in zijn gezicht striemde.

Er waaide een nieuwe wind vanuit het noorden van Europa. De woor-

den van een Duitse monnik hadden de lucht vlam doen vatten en plotse-
ling en overal brandhaarden doen ontstaan. De stellingen van die monnik
hadden stigmata achtergelaten op het lichaam van de Kerk, die zich wen-
telde in weelde en uiterlijk vertoon; ze hadden spijkers geslagen in het
vlees van een clerus die al te lang in de ban was van materiële macht, ver-
dorven gewoonten, zedelijke ontucht en de handel in aflaten. De Romein-
se geestelijkheid gaf zich over aan je reinste zelfverering waarin begrippen
als geloof, barmhartigheid, mededogen, offerbereidheid volledig waren
vervaagd.

Zelfs in Rome had dat vuur, hoe zwak ook, een nieuw credo gevoed, een
voortdurende bezinning; in deze rampspoedige tijd was het een lauwwarm
briesje dat hoopte een stevige wind te worden om tot alle mannen en vrou-
wen van goede wil te kunnen spreken.

Het was aan die kalme en oprechte kracht dat hij zich de komende jaren
zou wijden. Hij zou die kleine schat beschermen, zou die hooghouden als
een fakkel in de nacht, om te proberen wat licht en glans te geven aan wat
er restte van zijn leven. En ook zou hij ophouden bang te zijn.

Hij trok zijn hoofd tussen de schouders. Hij begon het koud te krijgen,
maar die smetteloze, zachte, pure sneeuw kwam hem nu opeens voor als
een boodschap uit de hemel, als een teken van vrede, naar de aarde gezon-
den om rust te brengen in het hart van de mensen. Wat een heerlijke stilte
die het kabaal van de stad dempte en wegvaagde.

In de blanke mantel die zich hulde om Macel de' Corvi had hij het ge-
voel voor God te staan, diens grootse en regelmatige ademhaling te horen,
diens stem te ontwaren op een ernstige maar bedaarde, bijna lieflijke fluis-
tertoon.

Ver van de Engelenburcht, ver van het Tibereiland, ver van de wijken
waar Bramante en Rafaël door de jaren heen stadspaleizen van adembene-
mende schoonheid hadden gebouwd en gedecoreerd, witte en glanzende
palazzi, versierd met fraaie reliëfs en elegante, ranke zuilen, zwoer Michel-
angelo zichzelf nooit meer blind bevelen van pausen te zullen gehoorza-
men.

De tijd die hem restte zou hij gebruiken om zijn hart te onderzoeken,
om te horen hoe het klopte en hoe het bad. En wat er zinderde in dat hart
zou hij overbrengen op marmer. Meer dan hij ooit had gedaan.

De Romeinse Inquisitie

In het stadspaleis van het Heilig Officie in de Via Ripetta, naast de San Rocco-kerk, pijnigde kardinaal Gian Pietro Carafa zijn lange donkere baard. Zenuwachtig bleef hij er met zijn dikke korte vingers krulletjes in draaien. Monseigneur slaakte een diepe zucht. Hij was gespannen.

De edelstenen, gezet in de vele ringen die hij droeg, lichtten in allerlei kleurschakeringen op wanneer de stralen van de herfstzon erop schenen. Tussen de gordijnen van zwaar fluweel voor de hoge ramen viel dat bleke, haast rauwe licht het vertrek binnen. Robijnen en smaragden ter grootte van hazelnoten waren het. De steen die het minste glinsterde was misschien wel die van de herdersring, die daardoor een stil verwijt leek aan de duistere ondoorzichtigheid die de Kerk al geruime tijd kenmerkte.

Gekleed in het kardinaalsornaat – felrode soutane, wit schoudermanteltje, rode bonnet en een eveneens rode, met gouddraad bestikte stola – zat Gian Pietro Carafa op een statige stoel met hoge rugleuning in afwachting van de komst van zijn vertrouwensman. Bedienden hadden Carafa diens komst net aangekondigd.

De kardinaal stond vast op uit de fijn bewerkte stoel en keek om zich heen. De salon was enorm – eender welke bezoeker zou zich er verloren voelen. Tenzij die persoon gewend was aan de spartaanse inrichting met alleen de hoogstnoodzakelijke meubelen. Iemand anders zou de indruk hebben te zweven in het luchtledige. En dat was precies het gevoel dat kardinaal Carafa op iedere bezoeker wilde overbrengen: de indruk dat men zich verloren voelde.

Afgezien van vijf hoge stoelen en een grote schouw waren de enige meubelen namelijk kasten vol manuscripten en boeken langs alle wanden van de grote zaal.

De kardinaal, hoofd van de Romeinse Inquisitie, liep naar een van die

kasten en nam er een klein boekwerk uit dat hij vervolgens ronddraaide tussen zijn handen. Hij streek over de rug van het deeltje, sloeg het open en bladerde er afwezig in. Het frontispice had hij niet eens bekeken. Het was alsof hij gewoon iets vast wilde hebben, daar had hij behoefte aan. Als hij straks, zoals hij vreesde, zijn geduld dreigde te verliezen zou hij tenminste in dat boekje kunnen knijpen. Gezien zijn temperament, die prikkelbaarheid die hij maar met moeite kon bedwingen, was een dergelijke voorzorg allesbehalve eigenaardig.

Zijn secretaris kondigde de bezoeker aan.

Zodra kapitein Vittorio Corsini, onderschout van het Heilig Officie, het vertrek betrad maakte hij een diepe buiging. Carafa stak hem de hand toe, waarop Corsini vol overtuiging een kus drukte op de kardinaalsring. Vervolgens rechtte de onderschout zijn rug en werd zijn aanzienlijke gestalte pas goed zichtbaar.

‘Eminentie,’ zei hij, ‘ik luister.’

De kapitein was een zwijgzame, opmerkelijk charmante man: stevig gebouwd, brede schouders, indringende grijze ogen, keurige snor met opstaande punten. Men zei dat hij een grote vrouwenjager was, maar de kardinaal had niet de geringste belangstelling om daarover meer bijzonderheden te kennen. Hij droeg een rode uniformjas, versierd met het embleem van de gouden en zilveren sleutel, een purperen broek en hoge donkere knielaazen. Een vilten hoed met brede rand en een zware, met bont afgezette schoudermantel vervulde zijn tenue. In zijn gordel staken een radslotpistool en een degen met korfgevest in goud en zilver.

De kardinaal schraapte zijn keel. Hij pakte het boek wat steviger vast en stak van wal om Vittorio Corsini op de hoogte te stellen van hetgeen hem die dagen kwelde.

‘Kapitein, of u het gelooft of niet, dit zijn ellendige tijden. En onze goede paus Paulus III heeft er verstandig aan gedaan dit Heilig Officie op te richten om ketterij te bestrijden. Die overspoelt niet alleen het Heilige Roomse Rijk, maar ontluikt zelfs hier, in het hart van de Pauselijke Staat, als de giftigste aller planten!’

‘Werkelijk, eminentie?’ vroeg Vittorio Corsini. Zijn stem klonk lichtjes ongelovig.

‘Maar natuurlijk! Twijfelt u aan mijn woorden?’

‘Neenee, zeker niet!’

‘Heel goed. U zult zich trouwens vast nog herinneren wat er luttele maanden geleden is gebeurd of vergis ik me misschien?’ Terwijl hij dat zei

klemde de kardinaal het boekje nog steviger tussen zijn vingers: hij kneep zo hard dat hij het leek te willen verpulveren.

Vittorio Corsini had een scherp oog voor details; Carafa's spanning ontging hem niet. De kapitein antwoordde: 'Zinspeelt u op het geval van Bernardino Ochino, eminentie? Op de prediker?'

'Precies!' siste de kardinaal.

'Als mijn geheugen me niet in de steek laat, heeft Uwe Genade hem gelast zich te melden op de hoofdzetel van het Heilig Officie en heeft Ochino geen gevolg gegeven aan dat bevel. Op weg naar Rome heeft hij er na rijp beraad in Florence toch voor gekozen de wijk te nemen naar Zwitserland.'

'Precies. Nadat hij van leer was getrokken tegen het katholieke geloof vanaf de preekstoel van de Santi Apostoli-kerk in Venetië, is hij die ketter van een Calvinist in de armen gaan sluiten! Maar dat is nog niet alles!'

'Echt, monseigneur? Wat kwelt u zo? Vertel het me en ik zal ermee afrekenen.'

Rond de mond van de kardinaal verscheen een grimmige glimlach.

'Mijn waarde kapitein, uw toewijding en geloof zijn prijzenswaardig. De gedrevenheid waarmee u zich steevast kwijt van de opdracht die ik u verstrekt is mij dierbaarder dan de liefde van een zoon en is – zo voeg ik eraan toe – nooit zo noodzakelijk geweest. U moet namelijk weten, al zult u dat zeker al hebben gemerkt, dat er tal van politieke standpunten heersen in de boezem van de Heilige Stoel. En al die posities beantwoorden aan verschillende denkrichtingen en belangen, of het nu gaat om de belangen van keizer Karel V, om de pro-Franse strekking die tegemoetkomt aan de ambities van Frans I, of ten slotte – maar wat betreft gewicht en omvang zeker niet de geringste – om de belangen van die verduivelde familie De' Medici in Florence. En dan heb ik het nog niet eens over Venetië, de hoer van de wereldzeeën die niet van plan is vanaf de zijlijn toe te kijken. En toch zijn al die verschillende posities en gedragingen niets vergeleken bij de lijn die een van de vele kardinalen – één man maar – openlijk meent te moeten innemen en verdedigen ten koste van het onverbiddelijk standpunt dat ik heb gekozen.'

'Uwe Genade zinspeelt op kardinaal Reginald Pole?' Bij het horen van die naam sloot Gian Pietro Carafa zijn ogen, bijna alsof hij dit opperste moment, het moment van de waarheid, nog krachtiger wilde benadrukken. Toen hij zijn ogen weer opende leek de rossige gloed van het houtvuur achter in de zaal erin op te lichten.

‘Dat hebt u juist gezegd, mijn vriend. Ik doel inderdaad op Pole. Aangezien uitgerekend kardinaal Reginald Pole de doorn in het vlees is! De onbetrouwbare adder die, gesterkt door zijn afkomst en door de onvermijdelijke vermetelheid die hij aan de dag legt als beschermeling van de Engelse koning, in zijn slangenkuil heimelijk een gebroed van kruiperige demonen koestert!’

De stem van de kardinaal-inquisiteur werd hees en trilde van woede en zonder nog iets te zeggen smeed Gian Pietro Carafa ziedend het boek op de grond.

Vittorio Corsini was roerloos blijven staan en verried niet de geringste emotie. Hij was gewend aan Carafa’s woede-uitbarstingen en hij was niet van plan de prelaat nog bozer te maken dan die al was. In het binnenste van de kardinaal smeulde een verborgen boosheid die hij met zoveel liefdevolle aandacht leek te omgeven dat je zou denken dat die wrok voor hem een kunstvorm was, een goddelijk geschenk dat nooit verwaarloosd mocht worden en dat hij elke dag moest verzorgen en voeden om zijn woede even vlijmscherp en dodelijk te maken als het meest onfeilbare zwaard.

‘Wat kan ik doen om uw kwelling te verzachten, eminentie?’ Corsini wist heel goed dat hij zalvend en kruiperig moest zijn, zich volledig toegewijd moest tonen aan de wil van de kardinaal-inquisiteur, om zich niet diens toorn, en daarmee diens onvermijdelijke wraak, op de hals te halen.

‘Denkt u soms dat ik gek ben, Corsini? Dat ik er plezier aan beleef mij op deze manier te gedragen? Dat ik het aangenaam vind me zo op te winden?’

‘Beslist niet, Uwe Genade. Ik beschouw u als het laatste bolwerk tegen de overrompelende vloedgolf van de ketterij.’

Carafa knikte. ‘Dat hebt u eens te meer goed gezegd, kapitein. Sterker nog, u had me geen beter antwoord kunnen geven. Want zo is het precies! Inmiddels beleven de stellingen van Luther een ongekend succes op Duitse bodem. En in Holland, in Vlaanderen, en ik vrees dat ze ook Frankrijk kunnen aantasten. Zij het dat Frans I van Valois er vooralsnog in lijkt te slagen de middelpuntvliedende krachten in te tomen van degenen die de katholieke godsdienst belasteren. Maar hoelang houdt hij dat nog vol? Wat Engeland betreft, wel, dat is altijd al een samengeraapte bende van halve goddelozen geweest. Ziet u nu hoe slecht we ervoor staan? En wat zou ik moeten doen? Het hoofd buigen soms? Mij zonder slag of stoot gewonnen geven? Dat nooit! Daarom, mijn waarde Corsini, heb ik u laten

roepen. Want weet u, de ketterij waarover ik u heb gesproken schijnt niet alleen te ontspruiten op de lippen van kardinaal Reginald Pole, maar ook te bloeien op de koraalrode mond van een vrouw.’

‘Een vrouw?’ Nu was de onderschout wel verrast. Had de kardinaal hem daarom laten ontbieden? Vanwege een vrouw? De dreiging nam nu wel heel geheimzinnige vormen aan.

‘Precies. Vittoria Colonna, mijn waarde Corsini. Over haar heb ik het.’

‘De markiezin van Pescara?’

‘Inderdaad!’

‘En waaraan zou zij zich schuldig hebben gemaakt, als ik vragen mag?’

‘Dat weet ik nog niet. Niet precies tenminste. Maar via aangevers en spionnen verneem ik dat ze zou samenspannen met Reginald Pole. Ik begrijp niet met welk doel, al kan ik me daar wel zekere voorstellingen van maken, maar ik heb inlichtingen nodig, bewijzen. Dat is ook de reden dat ik u heb laten roepen. Laat haar schaduwen. Ik wil dat ze dag en nacht in de gaten wordt gehouden. Dat een spion zijn hele bestaan louter en alleen aan haar wijdt. Ten minste totdat ik weet wat ik wil weten. Zoek met grote zorg de persoon uit die u met die taak belast. Het is van groot belang dat de markiezin niet weet dat we haar in de gaten houden en vooral dat ze de informant die haar schaduwet niet met ons in verband kan brengen.’

‘Ik begrijp het,’ zei Corsini.

‘Uitstekend. Ik weet dat u veel dingen aan uw hoofd hebt, maar besef dat deze zaak alle voorrang vereist. Denk er dus aan dat u uw beste man hierop zet. Ben ik duidelijk geweest?’

‘Glashelder.’

‘Mooi zo. In dat geval vraag ik u dat onderzoek meteen aan te vangen. Ik verwacht voor het einde van de week een schriftelijk verslag. Is dat afgesproken?’

‘Zoals u wenst.’ Daarna kuchte de onderschout even. Hij hoopte zo de aandacht van de kardinaal te vestigen op een detail dat hem maar al te vaak leek te ontgaan. Al was het duidelijk dat het geheugen hem daarbij opzettelijk in de steek liet.

‘Bent u er nu nog?’ vroeg Carafa bars, niet begrijpend waarom Vittorio Corsini zich nog niet uit de voeten had gemaakt.

‘Wel, eerlijk gezegd is er nog een zaak van geringer belang die we echter onvermijdelijk onder ogen moeten zien, Uwe Genade...’

De ogen van de kardinaal-inquisiteur vertoonden plotseling een schittering. ‘Och ja! Maar natuurlijk! Nee, ik snap het.’ En zonder verdere om-

haal haalde hij uit de zak van zijn soutane een fluwelen buideltje met rinkelende inhoud. ‘Vijfhonderd dukaten. En denk maar niet dat u me ook één dukaat meer kunt aftroggelen, Corsini.’

Daarna gooide Carafa de kapitein het beursje toe. Met een klauwend gebaar van zijn gehandschoeide hand ving Corsini het zakje behendig op.

‘Goed. U kunt gaan.’ Met een hoofdgebaar maakte Carafa duidelijk dat de kapitein kon vertrekken. Vervolgens sloot de kardinaal zich op in een stilte die geen weerwoord duldde.

Terwijl de kapitein door de salondeur verdween keerde Gian Pietro Carafa terug naar zijn statige stoel. Hij plofte er zwaar op neer, alsof hij zojuist was geraakt door een onzichtbare loden kogel. En terwijl zijn handen slap op de armleuningen rustten, dwaalde zijn blik af in het niets.

De wedstrijd was begonnen. Een nederlaag kon hij zich niet veroorloven, zoveel was wel duidelijk.

De ontmoeting

Toen Michelangelo haar zag stond hij perplex van de charme die haar hele wezen omringde en haar onweerstaanbaar maakte.

Ook die dag was Vittoria Colonna inderdaad magnifiek. Het lange kastanjebruine haar had ze opgestoken onder een sneeuwwit mutsje. Haar levendige ogen met hun ondoorgrondelijke weemoed schitterden in het licht van de kaarsen. Om haar hals droeg ze een eenvoudige ketting met parels die de dageraad leken te zijn ontfutseld. Ze droeg een prachtige lichtblauwe japon met een hals die weliswaar niet diep was uitgesneden, maar toch iets prijs gaf van haar boezem.

Michelangelo was verrukt van die beschouwende, intelligente schoonheid, die eerder geestelijk dan lichamelijk van aard was. In haar aanwezigheid werd hij een overrompelende innerlijke kracht gewaar, een vuur dat het hart van iedereen die zich in haar buurt waagde zou doen ontvlammen.

Al geruime tijd zag hij haar op gezette tijden. De gesprekken met haar waren een genoegen dat hij niet meer wilde of kon missen.

Vittoria wist altijd de juiste woorden te kiezen, en nog voordat ze dat deed, wist ze al wat hij dacht. Dat had niets te maken met een of andere buitenzintuiglijke intuïtie, maar omdat beiden hetzelfde voelden, omdat er een zielsverwantschap tussen hen heerste die wél bovennatuurlijk was.

‘U oogt vermoeid, heer Michelangelo,’ zei ze op fluistertoon, ‘terwijl ik had verwacht u eindelijk voldaan aan te treffen, tevreden over hetgeen u hebt gerealiseerd in uw tijdelijke bestaan op aarde.’

Zonder te antwoorden schudde Michelangelo zijn hoofd. Het liefst had hij gehad dat Vittoria de woede die hem verteerde niet had opgemerkt.

‘In plaats daarvan,’ vervolgde ze, ‘bespeur ik een kwelling in u, een wrok die u niet richt op anderen, maar die u als het staal van een zwaard op uw

eigen borst zet, alsof uzelf de veroorzaker van uw tegenspoed bent. Vergis ik me misschien?' Bij die laatste woorden had ze zijn gezicht tussen haar handen genomen en dwong ze hem haar aan te kijken.

Hij voelde hoe haar blanke, ranke vingers eerst door zijn dichte baard drongen, die hij weer veel te lang had laten worden, en vervolgens zijn gezicht zo stevig vastpakten dat ze hem pijn leek te willen doen. Eens te meer verraste ze hem, zoals ze hem bij elke ontmoeting verraste. Ze kwam zelfs naar hem toe, naar zijn lege, kille huis, waar alleen in de schouw iets huisde wat leek op vuur en warmte. Het marmer van de beelden die hij probeerde te voltooiën, de beitels, de hamers, de vijlen, de rondelen, de tandijzers waren niets meer dan de ijzige tralies van die kooi die woede heette en waarin hij zich uiteindelijk had opgesloten.

'Laat los, al die pijn. Wat verslindt u? Vertel me erover, alstublieft, ik kan het niet aanzien als u in zo'n toestand bent!'

Even keek Michelangelo haar diep in de ogen, even liet hij zich meeslepen door het vloeibare amber van haar irissen: warm, zoet, betoverend. 'Misschien dat het me op een dag lukt het u te vertellen,' antwoordde hij terwijl hij zijn blik neersloeg. 'Maar ik wentel me zo in zelfmedelijden dat ik haast vergeet dat ik u iets wilde geven.'

'Echt?' zei Vittoria terwijl ze grote ogen opzette.

Michelangelo pakte haar handen vast en nam ze zachtjes weg van zijn gezicht. 'Wacht even.' En vervolgens liep hij naar de aangrenzende ruimte die hij gebruikte als atelier. Behalve een met lakens bedekt beeld – dat naar de contouren te oordelen enorm moest zijn – stonden er een paar blokken wit marmer en verder een ezel, een werktafel, vijzels voor het fijnwrijven van poeders en gereedmaken van kleuren en glazuur, voorbereidende kartons, tekeningen en kleurpotloden, stampers, potten, spatels en penselen en ontelbare andere gereedschappen en prullen die zijn medewerker Urbino, lui als altijd, steeds weer vergat op te ruimen.

En daar, in een hoek, bijna aan het gezicht onttrokken door die bende spullen, stond een pakketje, een stoffen bundel waarvan de inhoud zich moeilijk liet raden.

Michelangelo liep ernaartoe, tilde het met de grootste voorzichtigheid op en keerde er behoedzaam mee terug naar de kamer waar Vittoria Colonna op hem wachtte.

'Is dat wat ik denk dat het is?' vroeg ze vol ongeloof.

'Kijk zelf maar,' antwoordde hij, terwijl hij haar het pakketje toestak.

Toen Vittoria het doek van het pakje had afgewikkeld verscheen er een

opgerold vel tekenpapier met een touwtje eromheen. Ze maakte de knoop los en rolde het blad open. Een hevige schok ging door haar heen toen ze zag wat het was.

Vol tederheid bleef haar blik rusten op een afbeelding van kleine afmetingen maar van zo'n onbeschrijflijke schoonheid dat er, zonder dat ze dat kon helpen, tranen opwelden in haar ogen. Tranen die ze niet kon inhouden.

Het was een tekening die ze in haar handen had. En ondanks de geringe omvang ervan stond Vittoria oog in oog met een beeld dat zo krachtig was dat haar handen ervan beefden. Ze zag Jezus aan het kruis: zijn spieren volmaakt uitgewerkt en volledig gespannen van de pijn, de aders lagen als koorden op zijn huid, de gelaatsuitdrukking doortrokken van zoveel, zo vreselijke pijn dat ieders hart ervan zou breken.

Aan de voet van het kruis lag een schedel en vanuit de lucht keken twee nauwelijks aangezette engelen naar Christus die op het punt staat te sterven aan het kruis.

Het was alsof Michelangelo, de schepper van dat wonder, het lichaam van Christus had willen gebruiken als een landkaart van pijn en medelijden, zonder echter een laatste sprankje hoop te willen opgeven. Dat voor-teken was, nauwelijks bespeurbaar, te lezen op zijn gezicht; bijna alsof iemand Vittoria aanstaarde van onder het vloeibare en beweeglijke oppervlak van het water.

De rillingen liepen over haar rug. Plotseling leek ze te worden overvallen door een koortsaanval.

Ze zuchtte.

Het lukte haar niet te wennen aan absolute schoonheid. Voor Michelangelo leek de aanschouwing van het goddelijke de norm, een alledaagse realiteit. Al raakte hij er zelf ook niet aan gewend en was hij de eerste die zich erover verwonderde, maar het gemak waarmee hij volmaaktheid schilderde, tekende en beeldhouwde deed zijn bewonderaars steeds weer en volledig sprakeloos staan.

Maar wat Vittoria nog het meest deed verstommen was de centrale positie die was voorbehouden voor de Christusfiguur, of liever, hoezeer die figuur was teruggebracht tot de zuiverste essentie, bijna tot een abstractie, alsof Michelangelo hem had willen ontdoen van alle denkbare vormen van verheerlijking, door alles terug te brengen tot een onvoorstelbaar nederige, eenvoudige en persoonlijke voorstelling.

In die naakte essentie lag al het rouwbeklag, alle liefde, alle innerlijke

strijd besloten die de grootste kunstenaar van zijn tijd doormaakte.

Nu zag Vittoria wat hem zo kwelde, begreep ze wat dag na dag zijn hart verscheurde.

Omdat die tekening haar alles had onthuld wat er te weten viel, waren de woorden die ze had willen uitspreken opgedroogd, alsof de ijskoude zon van die herfstochtend ze had doen verdampen.

‘Dank u wel,’ zei ze zacht terwijl haar ogen vastgezogen bleven aan de tekening. Enerzijds wist ze dat God haar had behept met de gave Michelangelo’s ziel te begrijpen, anderzijds besepte ze ook dat hij leek te zijn geïnspireerd door een goddelijke opdracht, want het was onmogelijk te ontkennen dat zijn figuren in al hun naaktheid en eenzaamheid waren vervuld van een nieuwe iconografische kracht die nauw aansloot op het nederige discours van kardinaal Reginald Pole, haar goede vriend. Doordrongen van die verwantschap trok ze de stoute schoenen aan om dat onderwerp ter sprake te brengen.

‘Messer* Michelangelo, uw geschenk is mij vooral zo dierbaar omdat ik er niet alleen uw verdriet in terugzie, maar ook het leed van de mannen en van de vrouwen die in deze tijden zijn aangetast door de epidemie van zondigheid die Rome lijkt te willen verslinden. Wat ik u ga vertellen zal u misschien verrassen, maar ik meen toch ook dat het u niet is ontgaan dat sinds kort enkele personen met grote persoonlijke offerbereidheid proberen te strijden voor een nieuw en ander wereldbeeld dat bescheidener, eenvoudiger, wezenlijker is.’

‘Bestaan er behalve u nog meer van zulke personen, Vittoria?’ vroeg Michelangelo alsof hij het bijna niet kon geloven.

De markiezin van Pescara knikte. ‘Jazeker,’ zei ze, ‘en als u er niets op tegen hebt, zou ik die mensen graag aan u voorstellen.’

Michelangelo keek haar aan. Voor het eerst die dag zag Vittoria zijn ogen oplichten. Het was alsof die mededeling hem het eerste blijie ogenblik had bezorgd sinds lange tijd.

‘Ik zou niets liever willen,’ antwoordde hij.

‘Ook als dat gevaar zou kunnen inhouden?’

Michelangelo zuchtte. ‘Vittoria,’ zei hij, ‘ik ben zevenenzestig inmiddels. U ziet ook wel in wat voor ellende ik leef. En dan heb ik het niet over mijn materiële situatie, waarover ik beslist niet mag klagen, maar over al het andere. Het is alsof ik mezelf in de naam van de beeldhouwkunst en de

* *Messer(e)* was in Italië eeuwenlang de aanspreektitel voor mannen: ‘heer’, ‘mijnheer’.

schilderkunst heb verloochend. En in zekere zin is dat ook zo. De kunst eist een strenge instelling en opperste toewijding en ze is de meest jaloerse en meest veeleisende van alle minnaressen. Ik heb haar mijn leven gegeven maar nu, op mijn leeftijd, alleen en moe, gewond aan lijf en ziel, heb ik niets anders dan het genoegen van uw gezelschap dat de beste troost is tegen de verbittering waarin ik me graag wentel als de zwakke man die ik ben. Daarom antwoord ik: jazeker! Ook als de personen die u me zult voorstellen een gevaar zouden vormen, vraag ik u met klem hen te mogen ontmoeten. Want u, Vittoria, bent het enige licht dat ik ken.'

Toen ze die woorden hoorde voelde de markiezin van Pescara een kleine steek in haar hart. 'Goed dan! U kunt weldra bericht van mij verwachten. Nu moet ik gaan.'

Schuiloord

Het was koud.

Lang had hij door het bos gelopen terwijl het sneeuwde. De bomen klauwden met hun kale takken naar een ondefinieerbare horizon, die iets weg had van een reep gepolijst zilver, opgehangen door een verstrooide uitdragerijhouder.

Michelangelo kon de winter ruiken. Het was moeilijk uit te leggen maar het jaargetijde had een lichte geur van hout, rook en sneeuw, een vreemde mengeling die zijn reukzin meteen herkende aangezien hij in dat jaargetijde wel vaker op weg was over de rotsachtige paden langs de diepe ravijnen rond de Monte Altissimo, in de buurt van Seravezza. Die spitse bergtoppen waren de Apuaanse Alpen en met hun steile en ruige hellingen deden ze hem denken aan de dagen dat hij naar de steengroeven in Carrara trok om er blokken marmer uit te kiezen die hij vervolgens persoonlijk ter plaatse voorbereekte. Samen met steenbrekers en steenhouwers had hij elke uithoek van deze onherbergzame oorden bezocht.

En hoewel hij min of meer persona non grata was in Carrara sinds hij door toedoen van Giulio de' Medici zo'n grote bestelling had moeten afzeggen dat al die bijzondere ambachtslieden en hun gezinnen een tijdlang nauwelijks in hun levensonderhoud hadden kunnen voorzien, kon hij het toch niet nalaten daar 's winters het bos en de steengroeven te bezoeken. Het was een soort ritueel en zo'n hardnekkige gewoonte dat hij, zelfs nu zijn ledematen en spieren moe waren en half verdoofd door de hamerslagen die er een leven lang in hadden doorgedenderd, voorlopig niet van plan was van die tochten af te zien.

Die tochten in de kale, zich naar de herfst schikkende natuur verzoenden hem met een gevoel van offerbereidheid en ontbering dat hem sinds jaar en dag hielp om geen slaaf te worden van aardse genoegens.

En zo had hij in de loop der jaren een ander schuiloord gevonden en een ander gebied om te verkennen. Een plek waar het marmer van uitstekende kwaliteit was, even zuiver en compact als dat uit Carrara. Daar kwam bij dat het zich bevond in al even onherbergzame en verlaten contereinen die hem de stilte en rust garandeerden die het enige mogelijke voedsel leken te zijn voor zijn gekneusde ziel.

Graag en zonder dralen had hij de reis aanvaard.

Hij bereed een prachtige moor, een groot paard dat hij Nerone had genoemd vanwege zijn glanzende, pikzwarte vacht.

De weg voerde nu over een bochtig karrenspoor. De hoeven van Nerone galmden in een dof klepperend ritme door het verlaten ravijn. Een eindje voor zich merkte Michelangelo een open plek in het bos op, een onregelmatige cirkel aan de rechterkant van het pad. Het strekte zich over een doorsnede van enkele passen uit als een vreemd litteken in dit onherbergzame gebied met zijn kale bomen en die naakte, grijze rotsen met hun dikke sneeuwkorst.

In het midden van die open plek stapte hij van zijn paard, nam de moor bij de teugels en bond hem vast aan een boomstam.

Vervolgens begon hij te werken aan een flink vuur voor de nacht.

Zijn maal had bestaan uit vlees dat hij aan spiesjes had geroosterd. Meer dan tevreden was hij over de stevigheid en de intense, bijna scherpe smaak. Na nog een slok krachtige wijn begon hij in het licht van de rossige vlammen te schrijven.

Gehuld in zijn dikke deken sloeg hij af en toe zijn ogen op naar de hemel. Ademloos nam hij de ongenadige schoonheid van het uitspannel in zich op, dat pikdonkere hemelgewelf bestikt met honderden en honderden parels.

In de verte hoorde hij wolven huilen. Ze leken hem eraan te willen herinneren hoe wreed het leven was buiten de grote steden: Rome, Florence, Bologna. Steden die hij had leren kennen als plekken waar het bruiste en zinderde van het leven, van druk verkeer en bedrijvigheid, maar ondanks al zijn successen, alle opdrachten die hem beroemd hadden gemaakt, droomde hij er altijd weer van terug te keren naar die ruige gebieden die 's nachts de geheimen leken prijs te geven van een voorvaderlijke, ontombare geest.

Zijn pen kraste weer een paar woorden. Zwarte regels vormden een regelmatig patroon op het papier dat bijna oranje oogde vanwege het licht van de vlammen.